

List na zakończenie roku do Byłych Więźniów
Obozu Koncentracyjnego Neuengamme,
Bliskich Ofiar Nazizmu i Przyjaciół naszej pracy
na rzecz pamięci

Prof. Dr. Oliver von Wrochem
Vorstand
Leitung KZ-Gedenkstätte Neuengamme

Telefon: 040 | 428 131 - 511
Telefax: 040 | 428 131 - 501
oliver.vonwrochem@gedenkstaetten.hamburg.de

Hamburg, w 20 grudniu 2024 r.

Drodzy Byli Więźniowie, ich Krewni i nasi Przyjaciele,

Cieszę się, że mogę dziś zdać relację z naszej tegorocznej pracy i podzielić się z Państwem kilkoma przemyśleniami i planami. Pisząc ten list, miałem jednak trudności ze znalezieniem punktu wyjścia. Trwająca od 2022 r. wojna Rosji z Ukrainą, umacnianie się autorytarnych reżimów na całym świecie, atak Hamasu na Izrael 7 października 2023 r. i późniejsza wojna w Strefie Gazy obciążają nas wszystkich i naszą pracę w Fundacji. Konflikty społeczno-polityczne nasiliły się również w Niemczech. Sukces prawicowych partii i grup ekstremistycznych jest niepokojący i zagraża naszemu różnicowanemu krajobrazowi kulturowemu i pamięci; a to nie wszystko: zagraża on fundamentom naszego wolnego i demokratycznego porządku opartego na ludzkiej godności, różnorodności i równości. Jednym z podstawowych zadań współczesnych miejsc pamięci jest przeciwstawianie się wszelkim antysemickim i rewizjonistycznym próbom oraz stawanie w obronie nieograniczonej ważności praw człowieka.

Dlatego jesteśmy wdzięczni – i od tego chciałbym zacząć – że mamy po swojej stronie wielu ludzi takich jak Państwo jako towarzyszy, partnerów projektu i sympatyków. Wiele osób martwi się o naszą demokrację. Świadczy o tym również ogromne zainteresowanie naszą objazdową wystawą „Prawicowa przemoc w Hamburgu po 1945 r.”, którą pokazaliśmy w hamburskim ratuszu w styczniu 2024 r., a następnie w dziesięciu innych lokalizacjach – odwiedziło ją już ponad 10 000 osób – będzie ona pokazywana jeszcze w sześciu innych miejscach. Udostępniona została cyfrowa mapa (www.rechtegewalt-hamburg.de) z podstawowymi informacjami na temat miejsc zbrodni i osób zaangażowanych w te przestępstwa. Została ona opracowana wspólnie z Centrum Badań nad Historią Współczesną w ramach projektu „HAMREA (Hamburg on the Right)”.

To był wielki dar nie tylko dla nas jako Fundacji, ale także dla wielu gości Miejsca Pamięci Obozu Koncentracyjnego Neuengamme, że ocalałe z obozu koncentracyjnego Livia Fränkel, Dita Kraus, Helga Melmed i Barbara Piotrowska, niektóre ze swoimi krewnymi, przybyły do nas z okazji obchodów 79. rocznicy zakończenia wojny i wyzwolenia obozów koncentracyjnych. Po

raz kolejny poświęcili czas, aby porozmawiać z wieloma młodymi ludźmi w wywiadach ze świadkami historii i w ramach „kawiarni opowiadań”. Gościliśmy również wielu krewnych więźniów obozu koncentracyjnego Neuengamme oraz delegacje organizacji biorących udział w uroczystościach rocznicowych. Ogromne wrażenie zrobiły na nas również obchody 80. rocznicy obławy w Murat, Meensel-Kiezegem i Putten w Belgii, Francji i Holandii, w których przedstawiciele Fundacji mogli wziąć udział.

Przedstawiciele hamburskich inicjatyw pamięci spotkali się w czerwcu na pierwszym spotkaniu networkingowym i wymienili poglądy na temat przyszłych projektów. Było to żywe i motywujące spotkanie, za które chcielibyśmy jeszcze raz podziękować wszystkim zaangażowanym.

Chcielibyśmy podziękować również wszystkim pracownikom, którzy zakończyli pracę w naszej Fundacji w tym roku, za ich wieloletnią działalność, a także serdecznie powitać wszystkich tych, którzy do nas dołączyli. Chciałbym skorzystać z okazji, aby pożegnać imiennie Hanno Billerbecka, który przez dwanaście lat był wspaniałą częścią naszej organizacji jako przedstawiciel urzędu parafialnego ds. pamięci, a którego we wrześniu 2024 r. zastąpił Martin Zerrath jako nowy pastor ds. pamięci.

Kontakty międzynarodowe odegrały ważną rolę w naszych programach edukacyjnych w tym roku: na „10. Forum Przyszłości Pamięci”, które odbyło się w listopadzie omawialiśmy temat „Pamięć o zbrodniach nazistowskich w czasach międzynarodowego zwrotu na prawo”. Poruszyliśmy go także z młodymi ludźmi z jedenastu krajów, biorącymi udział w wakacyjnym workcampie.

W tym roku rozbudowaliśmy naszą ofertę edukacyjną. W bardzo krótkim czasie Centrum Historii Stadthaus mocno ugruntowało swoją pozycję w hamburskim krajobrazie pamięci w zakresie wydarzeń i programów edukacyjnych i cieszy się ogromnym zainteresowaniem. Kilka stowarzyszeń zaprezentowało już swoje prace, stanowiska i postulaty dotyczące miejskiej kultury pamięci w ramach tamtejszej „gabloty projektów”. Projekt „Jaki mamy głos?” ma na celu większe zaangażowanie krewnych osób prześladowanych przez nazistów w działania upamiętniające i edukacyjne Fundacji w różnych jej lokalizacjach. Podczas Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej w Hamburgu oferowaliśmy wielojęzyczny program edukacyjny. Obecnie mamy w ofercie również programy inkluzyjne pod hasłem „Dotknąć muzeum”.

W maju na terenie denk.mal Hannoverscher Bahnhof gościliśmy Else Baker, ocalałą Sintisą deportacji z Hamburga do Auschwitz, a także zaprezentowaliśmy wystawę plenerową z historycznymi i współczesnymi fotografiami hamburskich punktów zbornych przed deportacją. Niemiecko-angielska broszura wystawy „...bez nadziei na powrót” jest dostępna na naszej stronie internetowej.

W 2024 roku rozszerzyliśmy zakres naszych badań. Chciałbym zwrócić uwagę na dwie książki wydane w serii wydawniczej naszej Fundacji – antologię „W uścisku opieki społecznej i policji. Doświadczenia rasistowskich prześladowań społecznych w czasach narodowego socjalizmu” („Im Zugriff von Fürsorge und Polizei. Erfahrungen sozialrassistischer Verfolgung im Nationalsozialismus”) oraz monografię „Oznaczony. Rysunki i relacje naocznych świadków z Ravensbrück i Neuengamme” („Eingezeichnet. Zeichnungen und Zeitzeugenschaft aus Ravensbrück und Neuengamme”). Obecne badania koncentrują się na zagadnieniu „Krajobraz kulturowy Hamburga w czasach narodowego socjalizmu” – które zostanie zaprezentowane na wystawie w ratuszu w 2026 roku – ponadto prowadzone są szeroko zakrojone badania nad izbami chorych w obozie koncentracyjnym Neuengamme. Niektóre z wyników zostaną później włączone do

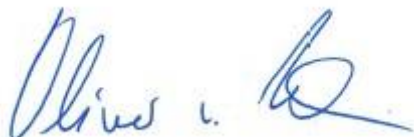
bardzo dużego projektu, który obecnie przygotowujemy: Chcielibyśmy zmodernizować trzy z naszych stałych wystaw i odnowić sześć z 20 zachowanych budynków byłego obozu koncentracyjnego.

Wprowadzając cyfrową grę pamięci „Pamiętać. Dzieci z Bullenhusser Damm” wkroczyliśmy na nowy grunt. Poszukiwanie wskazówek dotyczących morderstwa dzieci w Bullenhusser Damm w formie gry komputerowej jest przeznaczone przede wszystkim do użytku w szkołach. Gra jest dostępna na stronie internetowej Miejsca Pamięci Bullenhusser Damm.

Jak zauważyliśmy, temat „sztuki i pamięci” nabiera coraz większego znaczenia w kulturze pamięci. W 2024 roku zrealizowaliśmy również kilka projektów artystycznych: Po 22 lutego, dniu drugiej rocznicy ataku Rosji na Ukrainę, zaprezentowaliśmy rysunki ukraińskich artystów oparte na wspomnieniach trzech więźniów z Ukrainy. Sława Harasymowicz, artystka i krewna polskiego więźnia Neuengamme, stworzyła instalację multimedialną w cegielni klinkieru trwającą od sierpnia do grudnia. I jak co roku, młodzież szkolna stworzyła czasową pracę artystyczną w miejscu zbrodni przy Bullenhusser Damm, upamiętniającą 20 zamordowanych tam żydowskich dzieci. Otwarcie instalacji nastąpiło w ramach uroczystości rocznicowych w dniu 20 kwietnia.

Niestety, w tym roku musieliśmy również pożegnać wiele bliskich nam osób. Wspominamy byłych więźniów obozów koncentracyjnych i świadków historii, Rolę Sochaczewską, Salomona Birenbauma, Cornelisa Feenstrę, Louisa Malzieva, Evę Smolková-Keulemansovą, Antona Rudniewa, Natana Grossmanna i Lidię Turowską.

W imieniu wszystkich naszych pracowników życzę wszystkim bezpiecznego i zdrowego rozpoczęcia nowego roku 2025 i abyśmy mogli cieszyć się spokojnymi czasami!

prof. dr Oliver von Wrochem, Hamburg, w grudniu 2024 r.

Zarząd Fundacji i Dyrektor Miejsca Pamięci Obozu Koncentracyjnego Neuengamme